

ATT SPRIDA RINGAR PÅ VATTEN

2 NOV 2020

Joseph Wastie biolog/naturpedagog

Joseph.wastie@haninge.se 08-606 89 30

Miljöverkstan i Haninge, Haninge kommun

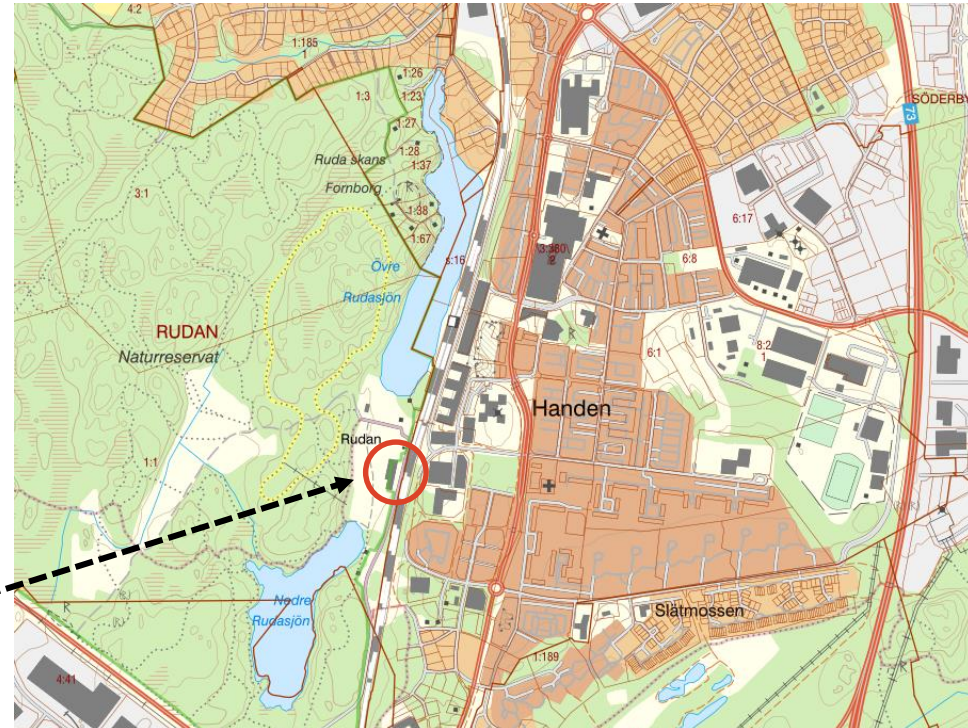

Miljöverkstans verksamhet

- 2,8 tjänster (två biologer, socialpedagog, kulturgeograf)
- Uppdrag: Lärande för hållbar utveckling i Haninge
- 75 % skolverksamhet (temadagar för grundskolebarn och inspiration för pedagoger)
- 25 % mot allmänheten (guidningar och workshops) samt praktiska insatser t.ex. fladdermösshotkar, insektshotell, blomsterängar.

Här hittar ni oss

Hur arbetar vi med vattenpedagogik?

- SFI integration projekt i Rudan, fiske- och friluftsliv.
- Släng rätt i toalett för åk 4 elever
- Vad döljer sig under ytan? Arrangemang för allmänheten
- Människans exploatering av mark och vatten (åk 6 elever)

Människans exploatering av mark och vatten – bakgrund

- Haninge växer som aldrig förr, snart är vi 90,000 invånare. Därför vill vi ta reda på hur människan, naturen och vårt samhälle hänger ihop.
- Vi undersöker människans beroende av och påverkan på naturen och vad det betyder för en hållbar utveckling. Både på land och i vatten. Vi diskuterar och analyserar möjliga problem och konsekvenser orsakade av människor.
- Kopplat till målen i läroplanen (åk 4-6): centralt innehåll inom både biologi och geografi.

Människans exploatering av mark och vatten – Rudans friluftsområde och naturreservat

Övre Rudasjön – stadsnära och tillgänglig

Långgrund. Max djup 8.1 m
Dagvatten från närområdet

Uppdraget

- Ni tillhör ett forskningsteam och ska genomföra en undersökning för att ta reda på hur Övre Rudasjön mår.
- Fyll i protokollet för att bedöma om människor har påverkat sjön. Hur då?
- Skriv upp er slutsats efteråt.
- Vi jobbar i mindre grupper och ses lite senare under vårt forskningsmöte.

Del 1: Analys av undersökningsplats

- Beskriv omgivningen
- Vilka mänskliga aktiviteter pågår i närheten?
- Ser ni något som kan vara en källa till förorening i sjön?
- Skräpplockning

Del 2: Kemisk undersökning

pH test och vad det innebär för vissa djurarter

- Biologiska effekter av försurning finns med i protokollet. T.ex. flodpärlmussla och flodkräftan.

- Ta ett vattenprov.
  - Vad är pH värdet i Övre Rudasjön?
  - Surt, neutralt eller basiskt?
-
- Flodkräftan behöver pH värden över 6,0 för överlevnad och fortplantning.
  - Utifrån pH värdet kan det finnas flodkräfta i sjön? Motivera ert svar

Del 3: Biologisk undersökning – växter, växtplankton och övergödning

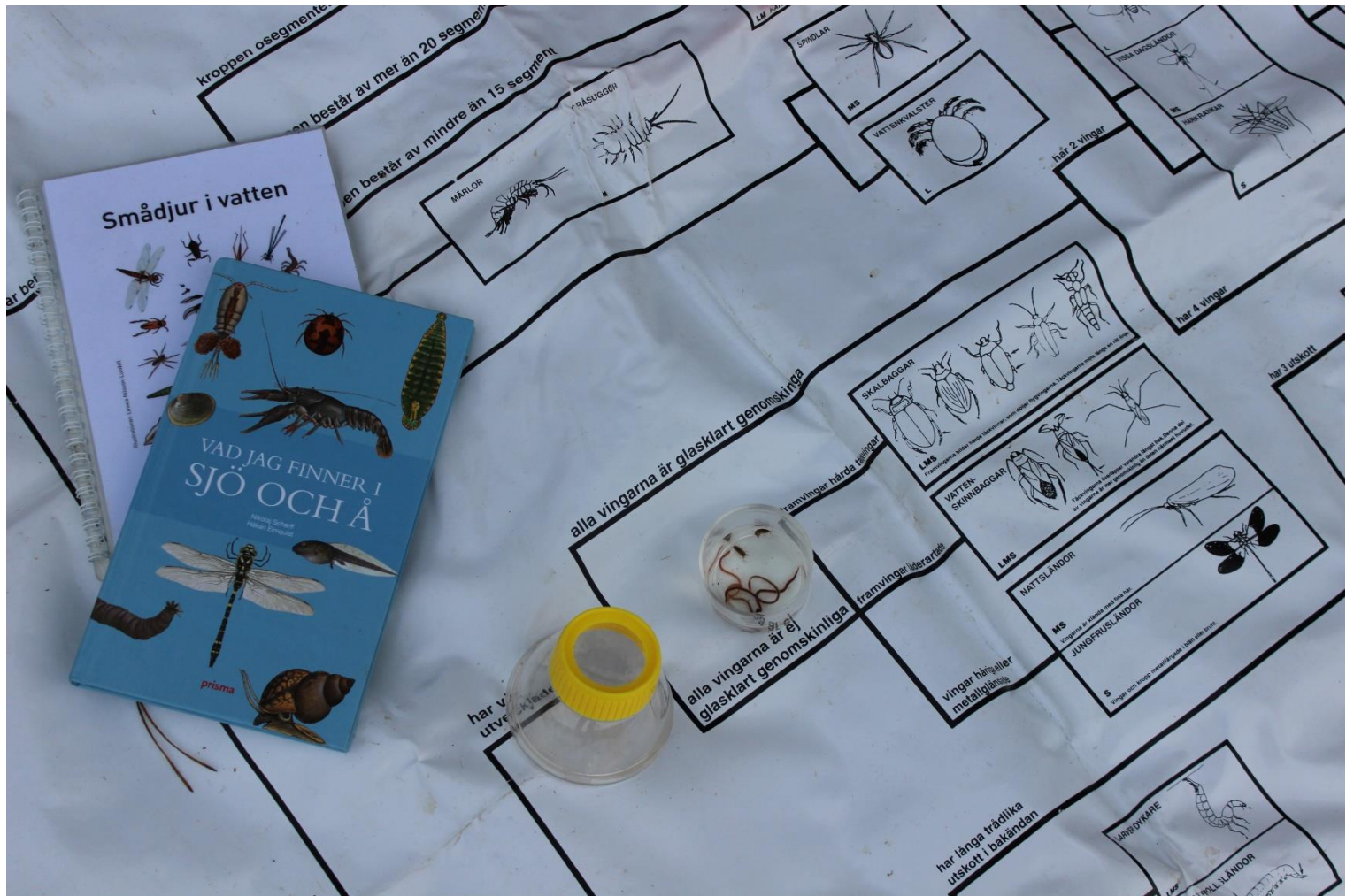

Biologisk undersökning – djur i vattnet

Artbestämning

Rapportering

A. Fiskar Hittar vi inte ☐ Hittar vi ☐ Antal: ____ st 	B. Grodor och salamandrar Hittar vi inte ☐ Hittar vi ☐ Antal: ____ st 	K. Spindlar och kvalster Hittar vi inte ☐ Hittar vi ☐ Antal: ____ st 	I. Klodyvel/vattenscorpion Hittar vi inte ☐ Hittar vi ☐ Antal: ____ st 	J. Skräddare Hittar vi inte ☐ Hittar vi ☐ Antal: ____ st 	M. Vattengrässuggor Hittar vi inte ☐ Hittar vi ☐ Antal: ____ st
C. Snäckor Hittar vi inte ☐ Hittar vi ☐ Antal: ____ st 	D. Musslor Hittar vi inte ☐ Hittar vi ☐ Antal: ____ st 	F. Virvelbaggar Hittar vi inte ☐ Hittar vi ☐ Antal: ____ st 	L. Iglar Hittar vi inte ☐ Hittar vi ☐ Antal: ____ st 	N. Märior Hittar vi inte ☐ Hittar vi ☐ Antal: ____ st 	O. Bäcksländelarver Hittar vi inte ☐ Hittar vi ☐ Antal: ____ st
E. Dykarbaggar Hittar vi inte ☐ Hittar vi ☐ Antal: ____ st 	H. Buksimmare Hittar vi inte ☐ Hittar vi ☐ Antal: ____ st 	G. Ryggsvimmare Hittar vi inte ☐ Hittar vi ☐ Antal: ____ st 	O. Mygg- och knottlarver Hittar vi inte ☐ Hittar vi ☐ Antal: ____ st 	P. Nattsländelarver Hittar vi inte ☐ Hittar vi ☐ Antal: ____ st 	R. Dagsländelarver Hittar vi inte ☐ Hittar vi ☐ Antal: ____ st
S. Flickslände-larv och jungfrusländelarv Hittar vi inte ☐ Hittar vi ☐ Antal: ____ st 	T. Sävslände-larver Hittar vi inte ☐ Hittar vi ☐ Antal: ____ st 	U. Trollslände-larver Hittar vi inte ☐ Hittar vi ☐ Antal: ____ st 			

Bilder: Gunnar Forsman
via Askövikens naturskola

Indikatorarter

FÖRSURNING

A. Djur som visar att vattendraget är opåverkat av försurning

Sötvattensmärla
(*Gammarus sp.*)
Lägsta pH 5.5

Snäckor
(*T. ex Bithynia sp.*)
Lägsta pH 5.2

Iglar
(*T. ex hundigel*)
Lägsta pH 5.1

Jungfrusländelarv
(*Chimarra sp.*)
Lägsta pH 5.1

Nätbyggande nattsländelarv
(*Chimarra sp. Wormaldia sp.*)
Lägsta pH 5.8

Grävande dagsländelarv
(*Ephemera sp.*)
Lägsta pH 5.5

B. Djur som visar att vattendraget är tydligt påverkat av försurning. OBS! Endast om inga djur finns från kategori A.

Forsslända
(*Heptagenia sp.*)
Lägsta pH 3.7

Glesa bestånd av snäckor och iglar
Lägsta pH 5.2 resp. 5.1

Knottätare
(*Rhyacophila sp.*)
Lägsta pH 4.5

C. Djur som visar att vattendraget är mycket starkt påverkat av försurning. OBS! Endast om inga djur finns från kategori A eller B.

Survattenslända
(*Leptophlebia sp.*)
Lägsta pH 3.7

Sötvattensgräsugga
(*Asellus aquaticus*)
Lägsta pH 3.7

Sävsländelarv
(*Sialis*)
Lägsta pH 4.4

Buksimmare
(*Gorixa sp.*)
Lägsta pH 3.7

Ryggsimmare
(*Notonecta sp.*)
Lägsta 4.8

Troll- och flicksländelarver
(*Odonata*)
Lägsta pH 3.7

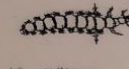
Bilder Göran Vågren. Sammanställt av Karin Magntorn.

ORGANISK FÖRORENING/ ÖVERGÖDNING

A. Djur som visar att vattendraget är opåverkat av organisk förorening

Forsslända
(*Heptagenia sp.*)

Knottätare
(*Rhyacophila sp.*)

Öringmatlända
(*Baetis sp.*)

Nätbyggande nattsländelarv
(*Chimarra sp. Wormaldia sp.*)

Grävande dagsländelarv
(*Ephemera sp.*)

B. Djur som visar att vattendraget är tydligt påverkat av organisk förorening. OBS! Endast om inga djur finns från kategori A.

Sötvattensmärla
(*Gammarus sp.*)

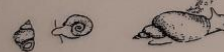

Glesa bestånd av snäckor

Filtererande nattsländor
(*Hydropsyche sp.*)

C. Djur som visar att vattendraget är mycket starkt påverkat av organisk förorening. OBS! Endast om inga djur finns från kategori A eller B.

Täta bestånd av snäckor

Sötvattensgräsugga
(*Asellus aquaticus*)

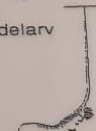
Sävsländelarv
(*Sialis*)

Röda fjädermygglarver
(*Chironomidae*)

Rödfärgade maskar
(*Tubificidae*)

Slamflugelarver
(*Eristalis sp.*)

Bilder Göran Vågren. Sammanställt av Karin Magntorn.

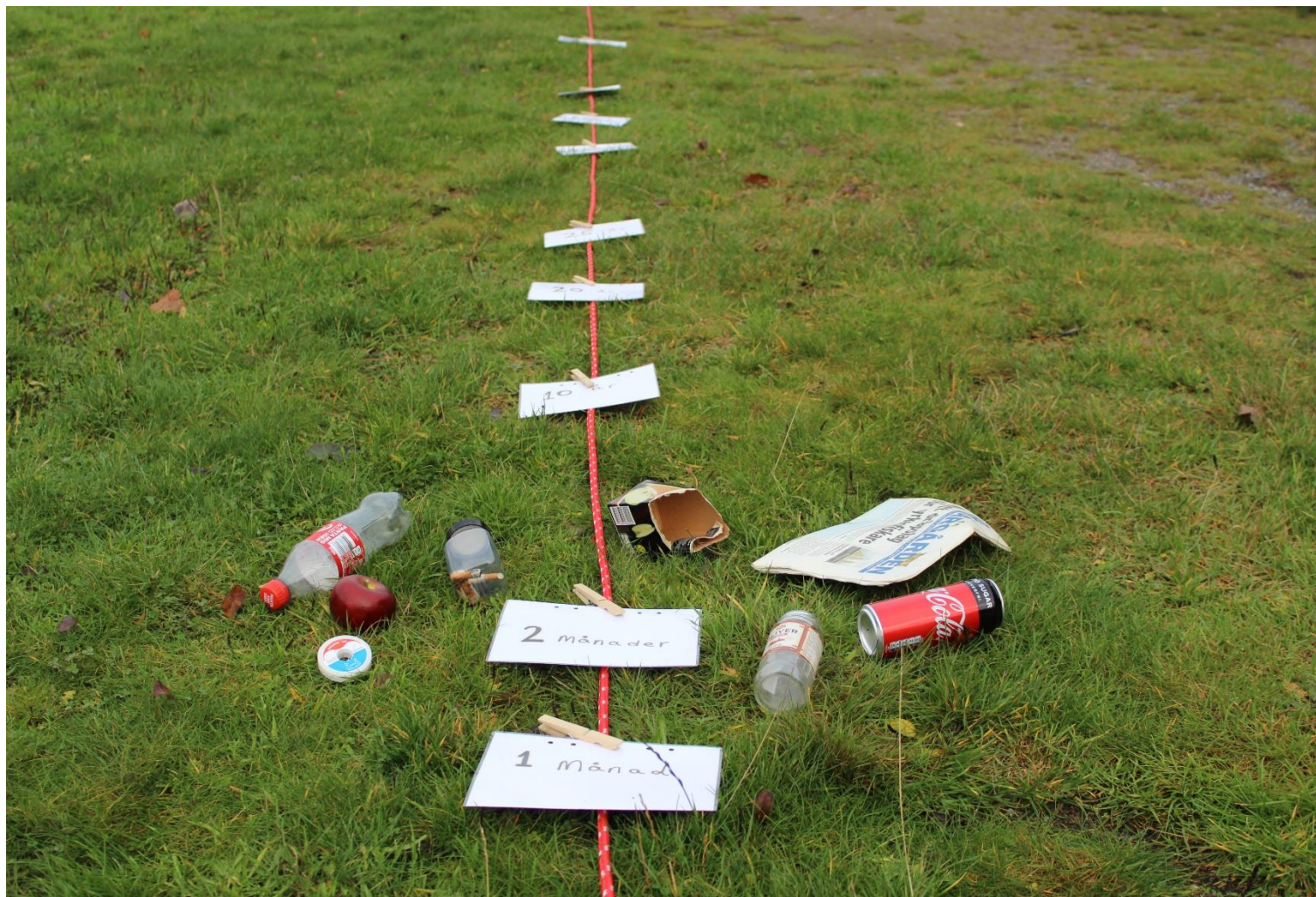

Slutsats

- Kan ni utläsa om Övre Rudasjön är påverkad av människor?
- Tänk på mänskliga aktiviteter, nedskräpning, pH värdet, växtlighet och växtplankton, samt indikatorarter ni hittat.
- Motivera ert svar så ses vi på vårt avstämningsmöte alldeles strax.

Skräptidslinje - nedbrytningstider

Dagen fortsätter

1. Anrikning av miljögifter i ett akvatiskt ekosystem

- 16 Zooplankton – 6 mörtar – 2 gäddor (olika armbands)
- Varje elev som är en zooplankton får en pappmugg som är 'magen'
- Både vanliga och färgade glasspinnar i en 'sjö'. Växtplankton och gift. Eleverna släpps en grupp i taget och ska hämta mat.

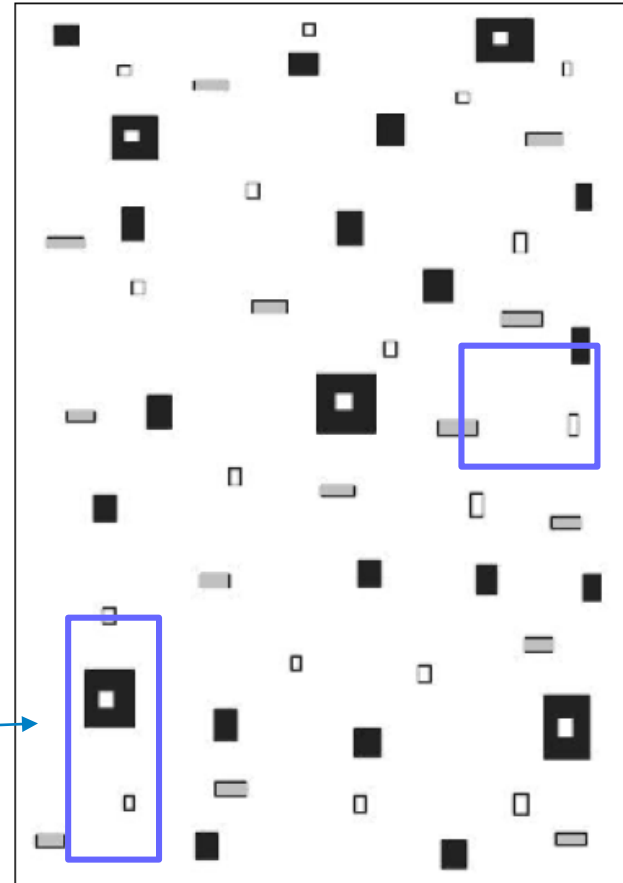
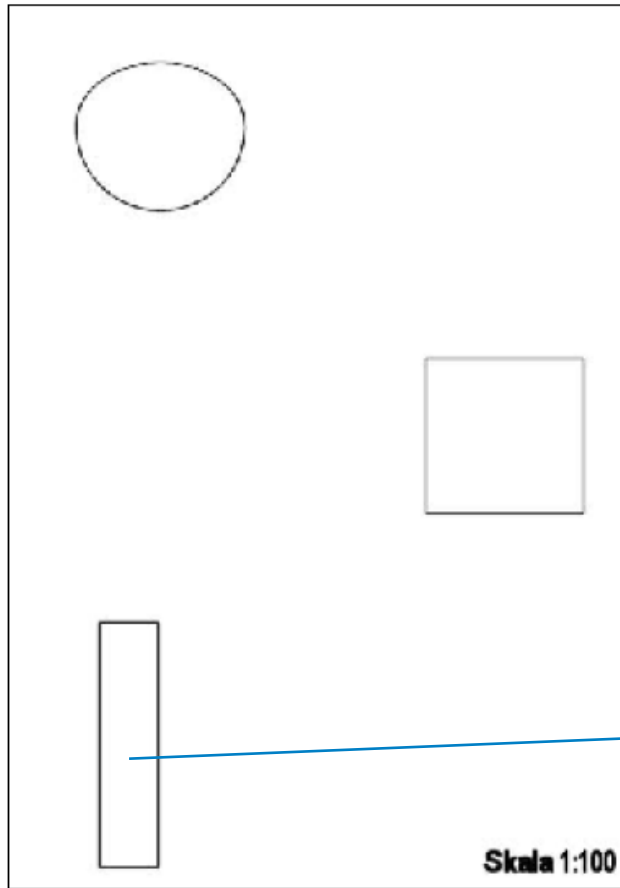
2. Markanvändning och samhällsplanerarna

Syfte: Att eleverna får en känsla för vad människans planering i teorin kan få för konsekvenser i naturen.

- Gräsyta 30 m x 21 m (A4 papper 1 cm = 1 m på marken (1:100))
- Orört naturområde som ska utvecklas
- Olika resurser och djur finns med, men dessa kan försvinna under stadsutvecklingen

Övningarna är lånat från Nynäshamns naturskola och häftet 'ekologiska utelekar' 2003.

Utvärdering och reflektioner

Enkät till lärare 15 minuter innan vi avslutar. 7 svar

- Viktigt för eleverna att delta i praktiskt fältarbete
- Roligt att fånga in och artbestämma djuren.
- Landskapsarkitektövningen visar mycket. Tydlig övning
- Alla övningar var roliga och lärorika”

Digital utvärdering?

Köp in fler gummistövlar

Andra testkits för t.ex. nitrat eller fosfat

Digiscope för att tydligt visa upp spännande zooplankton.

Referenser och tips på övningar

Fler lekar eller varianter på övningar kan finnas i följande böcker:

- Att lära in ute, året runt. Robert Lättman, Mats Wejdmark, 2013
- Sharing nature with children, Joseph Cornell, 1979
- Naturdetektiver, utelekar för scouter, Svenska Scoutförbundet 1998
- För det vilda, aktiverande övningar om djur, vatten, land, Umeå Universitet, 2003
- Naturpedagogik, Germund Sellgren, 2003
- Naturskola med liv och lust, Germund Sellgren, 1996

Tack för
idag

[Haninge.se/miljoverkstan](https://haninge.se/miljoverkstan)

 [@miljoverkstan_haninge](https://www.instagram.com/miljoverkstan_haninge)

